

КОНЦЕПТЪТ *МОТИВАЦИЯ* В ПРЕДСТАВИТЕ НА СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРИН (НА БАЗАТА НА АНКЕТЕН МАТЕРИАЛ)

ТЕОДОРА КРЪСТЕВА (БЪЛГАРИЯ)

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

ПРИ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

tera_kr@abv.bg

В статията се анализират анкети от затворен и отворен (асоциативен) тип с цел установяване на съвременните представи на носителите на българския език за концепта *мотивация*. Извеждат се както общите особености, така и различията във възприятието между мъжете и жените. Правят се изводи за обвързаността на мотивацията с желанието, целта и успеха.

Ключови думи: социолингвистично анкетиране; свободен асоциативен експеримент; мотивация; концепт; български език

THE CONCEPT OF MOTIVATION IN THE MINDS OF CONTEMPORARY BULGARIANS (BASED ON SURVEY DATA)

TEODORA KRASTEVA (BULGARIA)

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

tera_kr@abv.bg

The article examines both closed and open (associative) surveys in order to explore contemporary perceptions of the concept of motivation among Bulgarian speakers. It identifies both shared characteristics and gender-based differences in how motivation is understood. The findings reveal a strong association between *motivation* and key concepts such as *desire*, *goal*, and *success*.

© ТЕОДОРА КРЪСТЕВА, 2026 / © TEODORA KRASTEVA, 2026

Тази статия в списание „Български език“ е с отворен достъп и се публикува под международния публичен лиценз Creative Commons Attribution 4.0 International (Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International – CC-BY-NC-ND 4.0). /

This open access article of journal “Balgarski ezik” (“Bulgarian Language”) is published under the terms of Creative Commons Attribution 4.0 International Public License (Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International – CC-BY-NC-ND 4.0).

Keywords: sociolinguistic surveys; free associative experiments; concepts; motivation; Bulgarian

1. Въведение

Целта на изследването е на базата на анкетно проучване да се установят съвременните представи на носителите на българския език за концепта *мотивация*. Концептът *мотивация* досега не е бил обект на анкетно проучване. Лексемата е спомената в *Българския асоциативен речник* като единична дума реакция на думата стимул *искам* (БАР/ВАР 2003: 106).

Според *Речника на социолингвистичните термини* анкетата представлява „списък с въпроси, предназначени за изучаване на социално обусловени особености при използването на езика“ и се прилага основно в макро-социолингвистичните изследвания (на големи групи от говорещи) (ССТ/SSТ 2006: 23). Асоциативният експеримент е метод, насочен към извеждането на асоциации, формирани у индивида въз основа на негов предишен опит (Евсеева/Evseeva 2009: 82). С помощта на асоциативния експеримент се извеждат образни характеристики на концепта, които са закрепени в съзнанието на носителите на езика. Свободният асоциативен експеримент представлява метод, който е открит в края на XIX век от Ф. Галтон и се използва широко в множество науки, като например психологията, психолингвистиката, социологията и др. Чрез този метод се изследват връзките, които една дума предизвиква в човешкото съзнание, като се дава дума стимул, на която анкетираните трябва да предложат думи реакции. Според П. Пехливанова словесните асоциации са „един от начините за проникване в складовете на човешкото съзнание“ (Пехливанова/Pehlivanova 2003: 157). Е. Петрова определя идентифицирането на асоциативни връзки като „категоричен метод за извеждане на актуалните компоненти на признаковия модел на концептите“ и „средство за проследяването на функционирането на когнитивните и лингвокултурните модели“ (Петрова/Petrova 2025: 573). Авторката отбелязва, че анализът на резултатите винаги е подвластен на субективната гледна точка на учения, при което интерпретацията представлява само един от възможните прочити на данните (Петрова/Petrova 2025: 575). С. С. Василенко споделя мнението, че данните от подобен тип асоциативни изследвания са трудни за интерпретация, но честотността на еднотипните реакции позволява да бъдат направени изводи за общото възприятие на даден концепт, заложен в съзнанието на носителите на определен език, което е специфично за дадената култура (Василенко/Vasilenko 2019: 78).

На базата на метода на свободния асоциативен експеримент са създадени следните речници: *Български норми на словесни асоциации* (БНСА/BNСА 1984), *Български асоциативен речник* (БАР/ВАР 2003), част от проекта *Славянски асоциативен словарь* (САС/САС 2004); *Речник на асоциациите на носителите на български език от района на село Осмар, Шуменско* (РАНБЕО/RANBEO 2022), *Речници на словесните асоциации* (РСА/RSA 2025), *Речник на детските словесни асоциации* (РДСА/RDSA 2020),

Нов речник на детските словесни асоциации (НРДСА/NRDSA 2023) и др. Този метод е приложен и в български анкетни проучвания, разглеждащи концептите: *дом* (Китанова/Kitanova 2015; Китанова/Kitanova 2017; Илиева/Plieva 2020), *труд* (Витанова/Vitanova 2017), *здраве* (Витанова/Vitanova 2023), *свобода* (Мичева-Пейчева/Micheva-Peycheva 2015), *родина* (Китанова/Kitanova 2020), *семејство* (Китанова, Ангелова/Kitanova, Angelova 2020), *душа* (Кирилова/Kirilova 2023), *индивид* (Ангелова/Angelova 2024a), *общество* (Ангелова/Angelova 2024b), *толерантност* (Кирилова/Kirilova 2024), *любов* (Василева/Vasileva 2021), *справедливост* (Мичева/Micheva 2023), *добро и зло* (Панчев/Panchev 2006), *смях и усмивка* (Петрова/Petrova 2025) и др.

Асоциативният експеримент беше проведен в периода ноември – декември 2025 г. На респондентите бяха зададени 3 въпроса – 2 от затворен тип (с избираем отговор) и 1 от отворен тип (асоциативен въпрос). Анкетите бяха проведени както присъствено, така и онлайн. Проучването започна с въпрос с отворен отговор, при който нямаше предварително зададени ограничения, поради което някои от респондентите отговориха с повече от една дума. Анкетираните бяха помолени да посочат своята асоциация на думата стимул, а именно – *мотивация*. На въпросите от затворен тип бяха дадени готови отговори, ексцерпирани от различни източници, предимно от речници, като респондентите трябваше да изберат отговорите, които са най-близки до тяхното разбиране за мотивацията.

2. Асоциативни анкети

В проведените асоциативните анкети взеха участие 50 жени (средно образование – 8, висше образование – 42) и 33 мъже (средно образование – 8, висше образование – 25) на възраст между 18 и 70 години. Преобладаваха респондентите с висше образование.

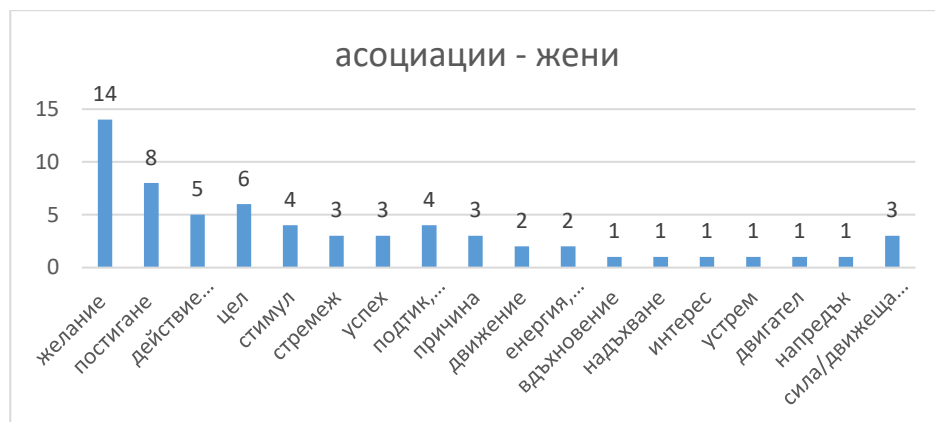
На анкетираните беше зададен въпросът: **Каква асоциация предизвиква у Вас думата мотивация?**

Анкетираните не бяха ограничени в отговорите, поради което някои от тях посочиха повече от един отговор, а други дадоха по-разгърнати отго-

вори, наподобяващи опит за дефиниция, или представиха свои виждания по зададената тема. Това донякъде затрудни обработката на събрания материал поради натрупването на повече повтарящи се думи реакции. Затова ще посочим отговорите във вида, зададен от анкетираните, след което ще ги обобщим и анализираме.

2.1. Анализ на резултатите от асоциативните анкети при жените

Резултати при жените: *действие¹; желание да направя нещо; желание да извърша някакво действие; цел; движение, енергия; интерес; подтикване към постигане на определена цел; стимул, желание; движеща сила; стимул; стремеж; успех; успех; позитивна провокация за движение напред; постигане на цел, надъхване; да направя нещо, което хич не ти се прави, за да можеш да живееш така, както искаш; дисциплина; желание да постигнеш различни цели; силно целенасочено желание; желание; нещо, за което си струва да се борим, някоя мечтана цел, която те крепи по пътя на трудностите и перипетиите; за живот; способност да постигам неща; с енергичност; мотивация е да искаш да надскочиш себе си във всяко едно отношение; причина; самата представа за постигане на определена цел, да си представиш какво е чувството, когато постигнеш целта, движеща сила към процеса на постигането ѝ; желание, стремеж; вдъхновение; подтик; двигател; причината да имам желание да направя нещо; желание; наличие на причина, подтик, потребност да се извърши определено деяние; желание; сила, устрем; желание; желание за работа; надграждане на знания, умения; положителна; стремеж да се постигне нещо; по-слабо и евтино от думата „воля“; желание да направя нещо; успех; стимул; осъзнат подтик към действие с определена цел; аргументирано желание; стимул; да имаш подходяща, аргументирана и подкрепяща подготовка за действие; напредък.*

На графиките са представени само част от обобщените резултати с цел – постигане на нагледност. Това са по-често срещани думи реакции, а също и такива, които според преценката на автора представляват особен интерес – синоними, метафори и др.

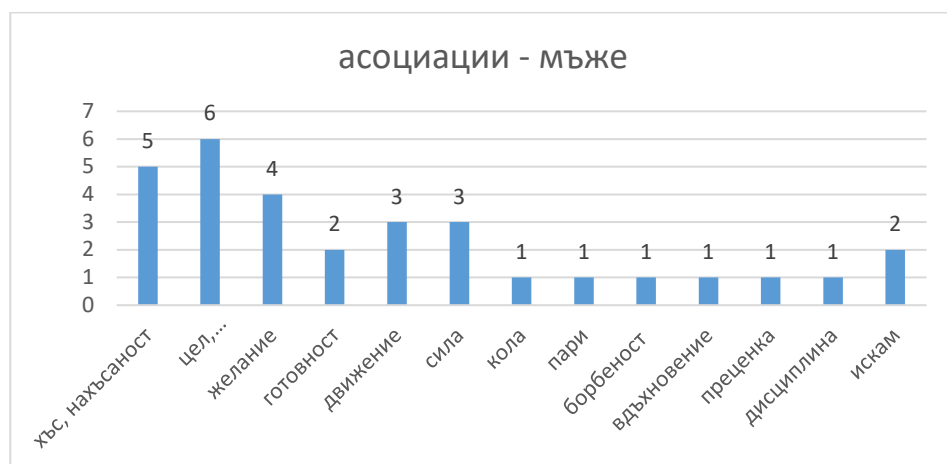
Обобщените резултати от асоциативните анкети при жените сочат, че най-често те асоциират мотивацията с *желанието*. 14 от 50 жени включват думата *желание* в своите асоциации, като някои конкретизират – *целенасочено желание, аргументирано желание, желание за работа*. Формулировки като *осъзнат подтик към действие, да имаш подходяща, аргументирана и подкрепяща подготовка за действие, целенасочено желание, аргументирано желание* показват, че мотивацията е не просто мимолетно възникнало желание, а дълбоко осъзнат стремеж за постигане на определени цели. Следват думите *постигам* – с различни словоформи (8), *цел* (6), *действие* (4), *деяние* (1), *причина* (3), *движение* (2). Част от отговорите комбинират повече от една ключова дума. Формулировката *причината да имам желание да направя нещо* показва склонността на жените да търсят причинно-следствена връзка дори за да обяснят своите желания. Мотивацията се асоциира още с *успеха* (3) и *напредъка* (1) като резултат от това постижение.

Част от асоциациите, някои от които с по-висока честотност, представляват синоними на *мотивация*: *стимул* (4), *подтик* (3), *стремеж* (3), *вдъхновение* (1), *надъхване* (1), *подтикване* (1), *интерес* (1). Други асоциации представляват метафори: *сила* (3: *движеща сила* – 2, *сила* – 1), *енергия* (2 – *енергия, с енергичност*), *двигател* (1).

Срещат се и уникални асоциации, наподобяващи определения: *по-слабо и евтино от думата „воля“; позитивна провокация за движение напред; мотивация е да искаш да надскочиш себе си във всяко едно отношение; причина, самата представа за постигане на определена цел, да си представии какво е чувството, когато постигнеш целта*. Те обикновено са присъщи на по-младите анкетираните (във възрастовата група от 18 до 30 години). Любопитна е бележката *по-слабо и евтино от думата „воля“*, където забелязваме противопоставяне на две ценности и подценяване на мотивацията като помаловажен фактор за постигането на успех. Прилагателното име *евтина* маркира подчертано негативно отношение. Асоциации като *позитивна провокация и да искаш да надскочиш себе си* характеризират мотивацията като тип предизвикателство, надграждане, своеобразно трудно постижимо движение нагоре, означено чрез глагола *надскачам*. Негативен елемент привнася определението *да направиш нещо, което хич не ти се прави, за да можеш да живееш така, както искаш*, където респондентът обръща внимание, че при мотивацията важен е именно резултатът, който понякога може да се постигне и чрез самоналагане на нещо, което не ти е приятно; самодисциплина.

2.2. Анализ на резултатите от асоциативните анкети при мъжете

Резултати при мъжете: *постоянство; хъс, енергия, себеподдаване за постигане на дадена цел; хъс; да си мотивиран; някой да те мотивира с нещо различно, например да тренираш и някой да те мотивира; визия към крайна цел; никакво; следване на определена цел; движещ мотив; временен подскок, струващ нищо без дисциплина; преценка; целеустременост; желание; готовност за предприемане на действие; сила; да искам да направя нещо с желание; да дойде лято; нахъсаност, стимул; пари; прилив на сила; да се вдъхновиш; борбеност; кола; да се нахъсвам към нови цели; мотивацията обикновено я свързвам с вътрешните и външните фактори, които подтикват хората да действат по определен начин, да постигат целите си и да преодоляват препятствия; нахъсаност, стимул; да искам да направя нещо с желание; да достигам нови цели; успех; стимул да извърша нещо без непременно да имам желание; собствен вътрешен стимул; готовност за целенасочено действие; движеща сила за постигането на определени цели.*

Няколко от участниците са дали повече от един отговор или по-разгърнати отговори, включващи повече от една ключова дума. А един от анкетираните е отговорил лаконично – *никакво*. Както при жените, така и при мъжете мотивацията се асоциира с думата – *цел*. Това говори за обвързаността на мотивацията с крайния резултат. Това е закодирано и в необичайното на пръв поглед словосъчетание – *визия към крайна цел*. Именно крайната цел служи като мотивация за действие, а думата *визия* може да се възприема като визуализация, своеобразен поглед в мечтаното бъдеще, където тази цел вече е постигната. Следва думата *желание* (4), подчертана с глагола *искам* (2). Мотивацията се обвързва с осъщественото желание. Думи и определения като *преценка, постоянство* и *временен подскок, струващ нищо без*

дисциплина ни напомнят, че мотивацията е мисловна операция, а анкетираните осъзнават краткосрочността на мотивацията и затова залагат на методичното действие по пътя си към постигането на целта. Асоциации като *движещ мотив*, *движеща сила* и *временен подскок* ни напомнят за етимологичната обвързаност на лексемата с движението. В три от асоциациите и при мъжете откриваме думата *сила*. Това са метафоричните *сила*, *движеща сила* и *прилив на сила*. В мъжкото езиково съзнание мотивацията се свързва с *хъса* (5: *хъс* – 2, *нахъсаност* – 2, *нахъсвам* – 1) и *борбеността* (1), често употребявани именно в спортен контекст. Така мотивацията се възприема като своеобразно предизвикателство, връх, който трябва да бъде покорен въпреки възникналите трудности. За разлика от женските асоциативни анкети, при мъжките срещаме формулирани и по-конкретни мотивационни фактори, като например *кола*, *пари*, *да дойде лято*, които визуализират мечтаната цел и са характерни за по-млади участници (възрастова група от 18 до 30 години). Можем да предположим, че сред младите мъже мотивацията често има именно материално изражение.

И при двата пола освен главните асоциации, съставлящи основното асоциативно ядро на концепта – *желание*, *цел*, *движение*, *действие*, *сила*, и различни синоними на думата, се появяват и по-периферни като *дисциплина*, *скок (надскачане)*, *борба (борбеност/да се борим)*.

3. Анкети от затворен тип (с избираем отговор)

В анкетите от затворен тип участваха 100 носители на езика, сред които 50 жени и 50 мъже на възраст между 18 и 70 години. И при двата пола преобладават анкетираните с висше образование, като сред жените процентът е по-висок: жени (средно образование – 8, висше образование – 42); мъже (средно образование – 14, висше образование – 36).

3.1. Първи въпрос от затворен тип

На анкетираните беше зададен въпросът: *Мотивацията според Вас е ... (изберете най-точното твърдение).*

Като възможни отговори бяха посочени 7 дефиниции на думата *мотивация*, предварително ексцерпирани от различни източници²:

А) Мотивировка, мотивиране; обосноваване, обосновка, аргументиране, аргументация;

Б) Наличие на основателна причина или подтик, стимул за осъществяване или предприемане на някакво действие;

В) Нещо, което е основателна причина или подтик, стимул за осъществяване или предприемане на някакво действие;

Г) Движеща сила за постигането на определени цели;

Д) Сбор от всички фактори, които подтикват индивида да действа по един или друг начин – емоционални, рационални, външни или вътрешни;

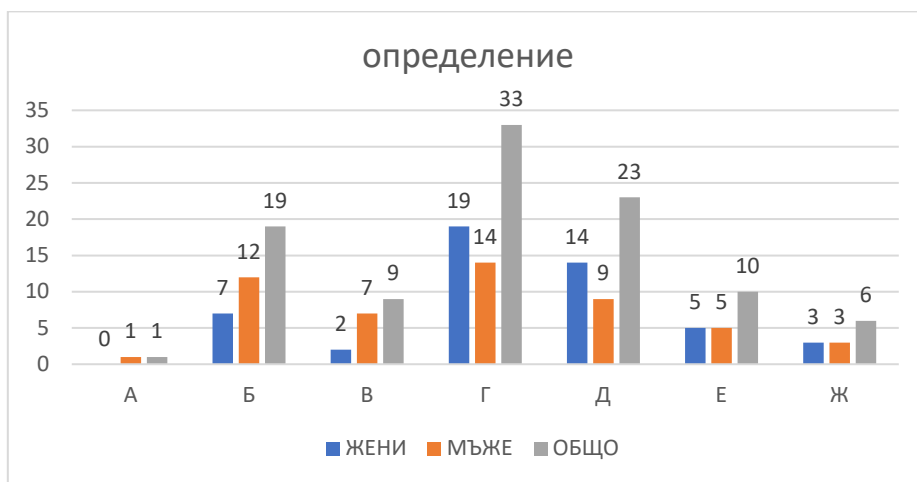
Е) Процес на стимулиране на себе си и другите за дейност, насочена към постигане на индивидуални и общи цели;

Ж) Индивидуална личностна особеност, изразяваща се в желание и готовност да се положат усилия за постигането на определена цел.

Респондентите трябваше да посочат отговора, който най-много се доближава до тяхното разбиране за мотивацията. Един от мъжете респонденти е посочил 2 отговора, поради което отговорите надхвърлят 100 (101 отговора).

3.1.1. Резултати от анкетите от първия въпрос от затворен тип

Общо: Г) – 33, Д) – 23, Б) – 19, Е) – 10, В) – 9, Ж) – 6, А) – 1.
 Жени: Г) – 19; Д) – 14, Б) – 7, Е) – 5, Ж) – 3, В) – 2, А) – 0.
 Мъже: Г) – 14; Б) – 12, Д) – 9, В) – 7, Е) – 5, Ж) – 3, А) – 1.

3.1.2. Анализ на резултатите от анкетите от първия въпрос от затворен тип

И при двата пола доминира отговор Г) – представата за мотивацията като *движеща сила*. Това е дефиниция, която има метафоричен характер и е свързана с етимологията на думата, а именно – с произхода от латинското

motivus – ‘подвижен’³, но е достатъчно популярна и разбираема за носителите на езика. Резултатите потвърждават динамичния характер на концепта *мотивация* в съзнанието на българина. На второ място при жените е възприятието на мотивацията като комплексен концепт – *сбор от всички фактори* (Д). При мъжете на второ място е *наличието на основателна причина* (Б), следвано от *сбор от всички фактори* (Д). И при двата пола мотивацията се осъзнава по-скоро като *наличие на причина за предприемане на действие* (Б), отколкото като конкретна *причина* (В). Следва възприятието на мотивацията като процес на *стимулация* (Е), т.е. целенасочено действие. На предпоследно място е представата за индивидуална особеност. Научно-административното значение – *обоснование, аргументация* (А), се оказва не особено актуално в съзнанието на съвременния българин. Забелязва се известно разместване в последователността и разминаване в стойностите между мъжете и жените: при мъжете те са по-равномерно разпределени между отговорите, докато при жените се наблюдава по-голяма категоричност в предпочитанията на един отговор пред друг.

3.2. Втори въпрос от затворен тип

Вторият въпрос от затворен тип беше свързан с разбирането на българите за потенциални синоними, или *близки по значение думи*, както беше формулирано. Прегледът на лексикографски източници показва открояването на различни концептуални признаци в значението на думата *мотивация*. Поради тази причина решихме да проверим с помощта на анкета кои от посочените глаголи са по-близки според съвременния българин до значението на лексемата *мотивирам*, респективно – кои признаци преобладават в значението ѝ. Предварително бяха селектирани 18 глагола. Голяма част от тях са ексцерпирани от различни синонимни речници. Към тях са добавени някои глаголи, които не представляват синоними в разбирането на автора на статията, защото съдържат само отделни семи от значението на думата, но те не са достатъчни, за да приемем глаголите за синонимни. Целта беше да се провери дали някои от респондентите ще ги припознаят като такива. Умишлено се избягва използването на термина *синоними*.

На респондентите беше предложено да изберат до 5 думи, които смятат за близки по значение с глагола *мотивирам*. Беше дадена възможност за избор на повече от един отговор, тъй като очаквахме да има затруднения при избора само на един синоним. Повечето от респондентите избраха по 5 думи, с редки изключения, при които бяха избрани по-малко думи (1, 2, 3 или 4) или повече думи (6 или 7).

Въпросът изглеждаше така:

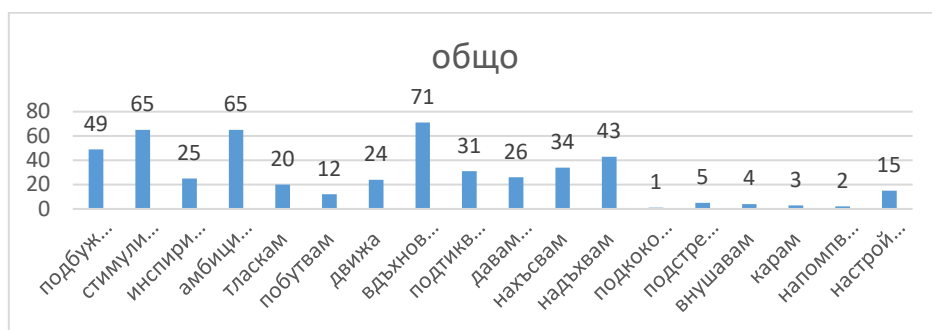
Изберете до 5 думи, които са близки по значение с думата *мотивирам* (подчертайте ги): *подбуждам, стимулирам, инспирирам, амбицирам,*

тласкам, побутвам, движа, вдъхновявам, подтиквам, давам импулс, нахъсвам, надъхвам, подкокоросвам, подстрекавам, внушавам, карам, напомпвам, настройвам.

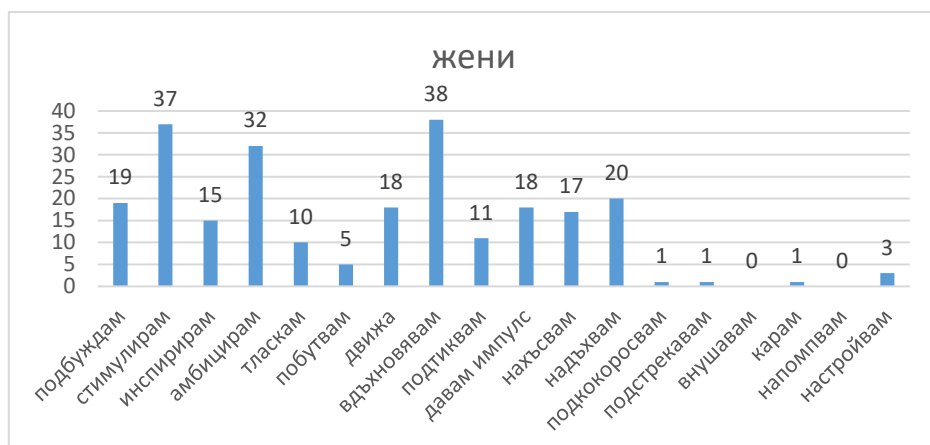
3.2.1. Резултати от анкетите от втория въпрос от затворен тип

Резултатите при различните групи изглеждат по следния начин:

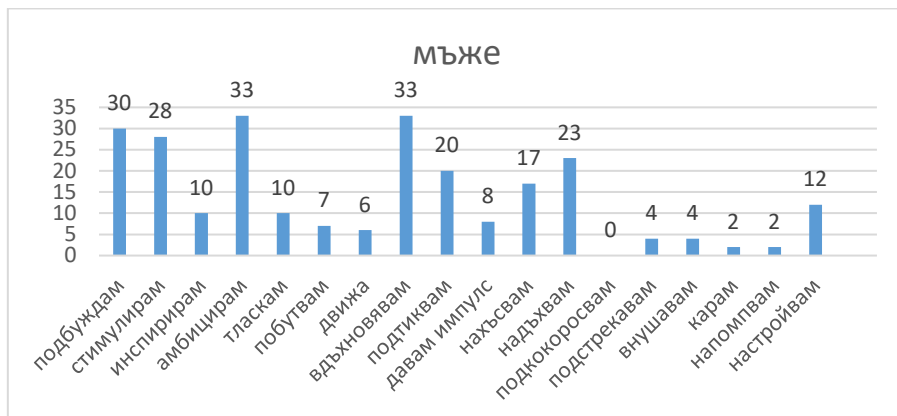
Общо: *вдъхновявам* (71), *стимулирам* (65), *амбицирам* (65), *подбуждам* (49), *надъхвам* (43), *нахъсвам* (34), *подтиквам* (31), *инспирирам* (25), *давам импулс* (26), *движа* (24), *тласкам* (20), *настройвам* (15), *побутвам* (12), *подстрекавам* (5), *внушавам* (4), *карам* (3), *напомпвам* (2), *подкокоросвам* (1).

Жени: *вдъхновявам* (38), *стимулирам* (37), *амбицирам* (32), *надъхвам* (20), *подбуждам* (19), *давам импулс* (18), *движа* (18), *нахъсвам* (17), *инспирирам* (15), *подтиквам* (11), *тласкам* (10), *побутвам* (5), *настройвам* (3), *карам* (1), *подкокоросвам* (1), *подстрекавам* (1), *внушавам* (0), *напомпвам* (0).

Мъже: *вдъхновявам* (33), *амбицирам* (33), *подбуждам* (30), *стимулирам* (28), *надъхвам* (23), *подтиквам* (20), *нахъсвам* (17), *настройвам* (12), *инспирирам* (10), *тласкам* (10), *давам импулс* (8), *побутвам* (7), *движа* (6), *подстрекавам* (4), *внушавам* (4), *карам* (2), *напомпвам* (2), *подкокоросвам* (0).

3.2.2. Анализ на резултатите от анкетите на втория въпрос от затворен тип

При жените за водещ синоним е избран *вдъхновявам* (38), което показва, че мотивацията се разглежда като творчески процес, свързан с духа, вдъхването на нов живот. При мъжете думата *вдъхновявам* (33) дели първото място с думата *амбицирам* (33), насочена към честолюбието и желанието за постигане на успех, признание и слава⁴. Често се използва и глаголят *надъхвам*, който също има корен *-дъх-*. Мъжете по-често избират *подбуждам* и *нахъсвам*, което насочва към активност, динамика и разглеждане на мотивацията като своеобразна проява на спортния дух, желанието за победа. И при двата пола са активни и асоциациите с движение (*движа*, *тласкам*, *побутвам*), свързани с етимологията на думата.

Сред двата пола отделни представители са посочили като близки по значение думи *подстрекавам* (4 – при мъжете), *подкокоросвам* (1 – при жените) въпреки наличието на негативна конотация в значението им. Това показва, че негативна конотация не се осъзнава от някои от анкетиранияте или този признак не пречи на възприятието на глаголите като близки по значение. Мъжете по-често от жените избират неутрални, несинонимични (според нас) глаголи като *настройвам*, *внушавам*, *карам*. Броят на подобни употреби при жените е пренебрежимо малък, което показва по-голямата емоционална натовареност на речта при жените.

4. Изводи

Проведеният асоциативен експеримент показва, че в съзнанието на съвременните българи мотивацията се асоциира с *желанието* и е пряко свър-

зана с *целта* като причина и с *успеха* като следствие. Други активни и при двата пола асоциации са *движението* и *силата*. При мъжете по-активен е *хъсът*, стремежът към постигане на победа. Любопитно е, че при мъжете се наблюдава известна конкретика, каквато липсва в женските анкети. При жените отчетливо се проявява причинно-следствената връзка (*причина – действие, причина да искаш*) и усещането за *постижение, надграждане*.

Анализът на анкетите показва както прилики между мъжете и жените, така и някои специфики на възприятието при двата пола. По-уникални единични асоциации се наблюдават при по-младите респонденти (възрастова група от 18 до 30 години). Оттук можем да направим извода, че върху възприятието на концепта *мотивация* влияят различни фактори като пол, възраст, образование.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Отговорите на отделните участници в анкетата са отделени с точка и запетая.

² Източници, от които са ексерпирани дефиниции на лексемата *мотивация*: *Речник на българския език; Уикипедия; Жмуров 2012: Жмуров, В. А. Большая энциклопедия по психиатрии. 2-е изд. Москва, Джангар; Словарь терминов антикризисного управления; БУЛНЕТ.*

³ *Етимологичният речник на руския език* на М. Фасмер посочва произхода на *мотивация* от *мотив* – през немското *motiv* (мотив) или непосредствено от фр. *motif*, което е заимствано от латинското *motivus* (подвижен) (Фасмер/Vasmer 1986: 664). В *Българския етимологичен речник* отсъства думата *мотивация*, но откриваме *мотив* – чрез рус. *мотив* или нем. *motiv*, или направо от фр. *motif*, а то от лат. *motivus* ‘подвижен’ (БЕР/BER 1995: 259).

⁴ *Амбиция* – ‘1. Силно желание, стремеж към постигане на нещо; 2. Силно изострено честолюбие; самолюбие, гордост’ (РБЕ/РВЕ).

ИЗТОЧНИЦИ

БУЛНЕТ: Българският УърдНет. <<https://dcl.bas.bg/bulnet/>>.

Жмуров 2012: *Жмуров, В. А. Большая энциклопедия по психиатрии. 2-е изд. Москва, Джангар.*

РБЕ: Речник на българския език (онлайн). А – системност. <<http://ibl.bas.bg/rbe/>>.

Словарь терминов антикризисного управления. <<https://rus-anticris-dict.slovaronline.com/>>.

ЧАФП 2011: *Человек: анатомия, физиология, психология: энциклопедический иллюстрированный словарь.* Под ред. А. С. Батуева, Е. П. Ильина, Л. В. Соколовой. СПб., Питер, 672 с.

SOURCES

BULNET: *Balgarskiyat WordNet.* <<https://dcl.bas.bg/bulnet/>>.

ChAFP 2011: *Chelovek: anatomia, fiziologiya, psikhologiya: entsiklopedicheski illiustrirovannyi slovar'.* Pod red. A. S. Batueva, E. P. Il'ina, L. V. Sokolovoi. SPb., Piter, 672 s.

RBE: *Rechnik na balgarskiya ezik (online).* (S – sistemnost). <<http://ibl.bas.bg/rbe/>>.

- Slovar' terminov antikrizisnogo upravleniia. <<https://rus-anticris-dict.slovaronline.com/>>.
- Zhmurov 2012: *Zhmurov, V. A. Bol'shaia entsiklopediia po psikiatrii*. 2-e izd. Moskva, Dzhangar.

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелова 2024а: *Ангелова, Цв.* Представата за концепта индивид в съзнанието на съвременния българин – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2024 г.)*. София, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките, с. 224–233.
- Ангелова 2024б: *Ангелова, Цв.* Представата за концепта общество в съзнанието на съвременния българин. – *Български език*, № 2, с. 63–82.
- БАР 2003: *Балтова, П., А. Евтимова, А. Липовска, К. Петрова.* Български асоциативен речник. Прав и обратен. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- БЕР 1995: Български етимологичен речник. Том IV (минго2 – падам). София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.
- БНСА 1984: *Герганов, Е.* Български норми на словесни асоциации. Под общата редакция на Енчо Герганов. София, Наука и изкуство. <https://lablass.fhnshu.com/dictionaries.php?d_id=30>.
- Василева 2021: *Василева, К.* Асоциативно поле на концепта „любов“ в съвременното българско езиково съзнание. – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2021 г.)*. Том 1. София, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 99–105.
- Василенко 2019: *Василенко С. С.* Асоциативный эксперимент как способ исследования концепта в лингводидактических целях. – *Язык и культура*, № 48, с. 76–86. <<http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/manager/Repository/vtls:000708398>>
- Витанова 2016: *Витанова, М.* Концептът труд/работа в българската езикова картина на света. – В: *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów*, t. 3. Praca, pod redakcją Jerzego Bartmińskiego, Małgorzaty Brzozowskiej, Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej. Lublin, UMCS, с. 279–308.
- Витанова 2023: *Витанова, М.* Здравето в асоциативното мислене на българина. – В: *Асоциативният свят на българина*. София, Дзяло – е-списание в областта на хуманитаристиката за българистични изследвания в периода Х–XXI век, год. XI, брой 25, с. 31–50. https://www.abcdar.com/magazine/XXV/Dzl_2023_br25_07_Mariyana_Vitanova_Zdraveto_v_asociativното_mislene_na_bulgarina.pdf.
- Евсеева 2009: *Евсеева О. В.* Интерпретация асоциативных данных как проблема методологии психолингвистики. – *Вестник Южно-Уральского государственного университета, Серия „Лингвистика“*, выпуск 8, № 2, с. 82–84. <<https://cyberleninka.ru/article/n/assotsiativnyy-eksperiment-kak-issledovatel'skaya-protsedura-v-psiholingvistike/viewer>>

- Илиева 2020: *Илиева, М.* Българският концепт ДОМ на славянски асоциативен фон. – *Проглас*, 29 (1), с. 7–14.
- Кирилова 2023: *Кирилова, Й.* Съвременното състояние на концепта ДУША (върху анкетен материал) – В: Коева, Св., М. Стаменов (съст.). *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2023 г.)*. София, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 253–264.
- Кирилова 2024: *Кирилова, Й.* Толерантността – средство за етическа диференциация между хората (анализ на анкетни данни). – В: Коева, Св., Хр. Дейкова, М. Стаменов (съст.). *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2024 г.)*. София, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките, с. 215–223.
- Китанова 2015: *Китанова, М.* Домът в асоциативното мислене на българина. – *Българска реч*, 3, с. 125–133.
- Китанова 2017: *Китанова, М.* Концепт ДОМ сквозь призму анкетных данных. – В: *Nazwy wartości w językach europejskich. Raport z badań empirycznych*. I. Bielińska-Gardziel, M. Brzozowska, B. Żywick (red.). Przemysł, с. 81–91.
- Китанова 2020: *Китанова, М.* Концептът РОДИНА през призмата на анкетните данни. – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2020 г.)*. Т. 2. София, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 77–85.
- Китанова, Ангелова 2020: *Китанова, М., Цв. Ангелова.* Концептът СЕМЕЙСТВО през призмата на анкетните данни. – В: *Аксиологични проблеми в славянските езици. Традиции и съвременност*. София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, с. 105–133.
- Мичева 2023: *Мичева, В.* Концептът справедливост в българския език и култура. – В: *Асоциативният свят на българина*. София, Дзяло – е-списание в областта на хуманитаристиката за българистични изследвания в периода X–XXI век, год XI, брой 25, с. 51–74. https://www.abcdar.com/magazine/XXV/Dzl_2023_br25_08_Vania_Micheva_Konceptut_Spravedlivost_v_bg_ezi_k_i_kultura.pdf.
- Мичева-Пейчева 2015: *Мичева-Пейчева, К.* Свободата в асоциативното мислене на българина. – *Българска реч*, № 3, с. 134–141.
- НРДСА 2023: *Попова, В.* Нов речник на детските словесни асоциации (електронен речник от уебсистемата LABLASS). <https://lablass.fhn-shu.com/dictionaries.php?d_id=90>.
- Панчев 2006: *Панчев, И.* Разбиранията за добро и зло като лингвокултурологични концепти у носителите на български и руски език. Анализ на анкетен материал. – В: *Научни изследвания в чест и в памет на академик Иван Дуриданов*. Велико Търново, Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, с. 265–270.
- Петрова 2025: *Петрова, Е.* Актуални компоненти на концептите „смях“ и „усмивка“ (асоциативно-вербални характеристики. – В: Тилев, Е. (ред.). *Език, теория, интерпретации. Юбилеен сборник и чест на проф. д.ф.н. Стефана*

- Димитрова*. София, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, с. 571–578.
- Пехливанова 2003: *Пехливанова, П.* Как се класират познанията за (д) думите – свободен асоциативен експеримент. – *Педагогически алманах*. Великотърновски университет „Св. Кирил и Методий“, том 11, № 1, с. 156–178.
- РАНБЕО 2022: *Попова, В., А. Недялкова*. Речник на асоциациите на носителите на български език от района на село Осмар, Шуменско. Шумен, Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.
- РДСА 2020: *Попова, В.* Речник на детските словесни асоциации. Шумен, Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.
- РСА 2025: *Речници на словесните асоциации 2025*. <https://lablass.fhn-shu.com/dictionaries.php?d_id=96>.
- САС 2004: *Уфимцева, Н. В., Г. А. Черкасова, Ю. Н. Караулов, Е. Ф. Тарасов*. Славянски асоциативен словарь: руски, белоруски, български, украински. Москва, Московски държавен лингвистически университет; Российска академия на науките, Институт за езикознание. <<http://it-claim.ru/Projects/ASIS/SAS/index.html>>.
- ССТ 2006: *Михалъченко В. Ю.* (ред.). Словарь социолингвистических терминов. Москва, Российска академия на науките, Институт за езикознание; Российска академия на лингвистическите науки. https://iling-ran.ru/library/sociolingva/slovar/sociolinguistics_dictionary.pdf.
- Фасмер 1986: *Фасмер, М.* Етимологически словарь на руски език. В 4 тома. Т. 2 (Е – Муж). Превод с немски и допълнение О. Н. Трубачёва. 2-изд., стер. Москва, Прогрес, 672 с.

REFERENCES

- Angelova 2024a: *Angelova, Tsv.* Predstavata za kontsepta individ v saznaniето na savremenniya balgarin – In: *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Institutata za balgarski ezik “Prof. Lyubomir Andreychin” (Sofia, 2024g.)*. Sofia, Institut za balgarski ezik “Prof. Lyubomir Andreychin”, Balgarska akademiya na naukите, s. 224–233.
- Angelova 2024b: *Angelova, Tsv.* Predstavata za kontsepta obshtestvo v saznaniето na savremenniya balgarin. – *Balgarski ezik*, N 2, s. 63–82.
- BAR 2003: *Baltova, P., A. Eftimova, A. Lipovska, K. Petrova*. Balgarski asotsiativen rechnik. Prav i obraten. Sofia, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.
- BER 1995: Balgarski etimologichen rechnik. Tom IV (mingo2 – padam). Sofia, Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”.
- BNSA 1984: *Gerganov, E.* Balgarski normi na slovesni asotsiatsii. Pod obshtata redaktsiya na Encho Gerganov. Sofia, Nauka i izkustvo. <https://lablass.fhn-shu.com/dictionaries.php?d_id=30>.
- Evseeva 2009: *Evseeva O. V.* Interpretatsiia assotsiativnykh dannyykh kak problema metodologii psikholingvistiki. – *Vestnik Iuzhno-Ural'skogo gosudarstvennogo universiteta, Seriya “Lingvistika”*, vypusk 8, N 2, s. 82–84. <<https://cyberleninka.ru/article/n/assotsiativnyy-eksperiment-kak-issledovatel'skaya-protsedura-v-psiholingvistike/viewer>>.

- Ilieva 2020: *Ilieva, M.* Balgarskiyat kontsept DOM na slavyanski asotsiativen fon. – *Proglas*, 29 (1), s. 7–14.
- Kirilova 2023: *Kirilova, Y.* Savremennoto sastoyanie na kontsepta DUSHA (varhu anketen material) – In: Koeva, Sv., M. Stamenov (sast.). *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Instituta za balgarski ezik “Prof. Lyubomir Andreychin”* (Sofia, 2023 g.). Sofia, Izdatelstvo na BAN “Prof. Marin Drinov”, s. 253–264.
- Kirilova 2024: *Kirilova, Y.* Tolerantnostta – sredstvo za eticheska diferentsiatsiya mezhdu horata (analiz na anketni dannii). Koeva, Sv, Hr. Deykova, M. Stamenov (sast.). – In: *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Instituta za balgarski ezik “Prof. Lyubomir Andreychin”* (Sofia, 2024 g.). Sofia, Institut za balgarski ezik “Prof. Lyubomir Andreychin”, Balgarska akademiya na naukite, s. 215–223.
- Kitanova 2015: *Kitanova, M.* Domat v asotsiativnoto mislene na balgarina. – *Balgarska rech*, 3, s. 125–133.
- Kitanova 2017: *Kitanova, M.* Kontsept DOM skvoz' prizmu anketnykh dannyykh. – In: *Nazwy wartosci w jazykach europejskich. Raport z badan empirycznych. I.* Bielińska-Gardziel, M. Brzozowska, B. Żywick (red.). Przemysł, s. 81–91.
- Kitanova 2020: *Kitanova, M.* Kontseptat RODINA prez prizmata na anketnite dannii. – In: *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Instituta za balgarski ezik “Prof. Lyubomir Andreychin”* (Sofia, 2020 g.). T. 2. Sofia, Izdatelstvo na BAN “Prof. Marin Drinov”, s. 77–85.
- Kitanova, Angelova 2020: *Kitanova, M., Tsv. Angelova.* Kontseptat SEMEYSTVO prez prizmata na anketnite dannii. – In: *Aksiologichni problemi v slavyanskite ezitsi. Traditsii i savremennost.* Sofia, Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”, s. 105–133.
- Micheva 2023: *Micheva, V.* Kontseptat spravedlivost v balgarskiya ezik i kultura. – In: *Asotsiativniyat svyat na balgarina.* Sofia, *Dzyalo* – e-spisanie v oblastta na humanitaristikata za balgaristichni izsledvaniya v perioda X–XXI vek, god. XI, broj 25, s. 51–74.
- Micheva-Peycheva 2015: *Micheva-Peycheva, K.* Svobodata v asotsiativnoto mislene na balgarina. – *Balgarska rech*, N 3, s. 134–141.
- NRDSA 2023: *Popova, V.* Nov rechnik na detskite slovesni asotsiatsii (elektronen rechnik ot uebsistemata LABLASS. <https://lablass.fhn-shu.com/dictionaries.php?d_id=90>).
- Panchev 2006: *Panchev, I.* Razbiraniyata za dobro i zlo kato lingvokulturologichni kontsepti u nositelite na balgarski i ruski ezik. Analiz na anketen material. – In: *Nauchni izsledvaniya v chest i v pamet na akademik Ivan Duridanov.* Veliko Tarnovo, Universitetsko izdatelstvo “Sv. sv. Kiril i Metodiy”, s. 265–270.
- Pehlivanova 2003: *Pehlivanova, P.* Kak se klasirat poznaniyata za (d) dumite – svoboden asotsiativen eksperiment. – *Pedagogicheski almanah.* Velikotarnovski universitet “Sv. Kiril i Metodiy”, tom 11, N 1, s. 156–178.
- Petrova 2025: *Petrova, E.* Aktualni komponenti na kontseptite “smyah” i „usmivka“ (asotsiativno-verbabni harakteristiki. – In: Tilev, E. (red.). *Ezik, teoriya, interpretatsii. Yubileen sbornik v chest na prof. d.f.n. Stefana Dimitrova.* Sofia, Institut za balgarski ezik “Prof. Lyubomir Andreychin”, s. 571–578.

- RANBEO 2022: *Popova, V., A. Nedyalkova*. Rechnik na asotsiatsiite na nositelite na balgarski ezik ot rayona na selo Osmar, Shumensko. Shumen, Universitetsko izdatelstvo "Episkop Konstantin Preslavski".
- RDSA 2020: *Popova, V.* Rechnik na detskite slovesni asotsiatsii. Shumen, Universitetsko izdatelstvo "Episkop Konstantin Preslavski".
- RSA 2025: Rechnitsi na slovesnite asotsiatsii 2025. <https://lablass.fhn-shu.com/dictionaries.php?d_id=96>.
- SAS 2004: *Ufimceva, N. V., G. A. Cherkasova, Ju. N. Karaulov, E. F. Tarasov*. Slavianskii assotsiativnyi slovar': russkii, belorusskii, bolgarskii, ukrainskii. Moskva, Moskovskii gosudarstvennyi lingvistichestkii universitet; Rossiiskaia akademiia nauk, Institut iazykoznaniiia. <<http://it-claim.ru/Projects/ASIS/SAS/index.html>>.
- SST 2006: *Mikhail'chenko V. Iu. (red.)* Slovar' sotsiolingvistichestkikh terminov. Moskva, Rossiiskaia akademiia nauk, Institut iazykoznaniiia; Rossiiskaia akademiia lingvistichestkikh nauk. <https://iling-ran.ru/library/sociolingva/slovar/sociolinguistics_dictionary.pdf>.
- Vasilenko 2019: *Vasilenko S. S.* Assotsiativnyi eksperiment kak sposob issledovaniia kontsepta v lingvodidakticheskikh tseliakh., – *Iazyk i kul'tura*, N 48, s. 76–86. <<http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/manager/Repository/vtls:000708398>>.
- Vasileva 2021: *Vasileva, K.* Asotsiativno pole na kontsepta "lyubov" v savremennoto balgarsko ezikovo saznanie. – In: *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Instituta za balgarski ezik "Prof. Lyubomir Andrejchin" (Sofia, 2021 g.)*. T. 1. Sofia, Izdatelstvo na BAN "Prof. Marin Drinov", s. 99–105.
- Vasmer 1986: *Vasmer, M.* Etimologicheskii slovar' russkogo iazyka. V 4 tomakh. T. 2 (E – Muzh). Perevod s nemetskogo i dopolneniia O. N. Trubacheva. 2-e izd., ster. Moskva, Progress, 672 s.
- Vitanova 2016: *Vitanova, M.* Kontseptat trud/rabota v balgarskata ezikova kartina na sveta. – In: *Leksykon aksjologiczny Slowian i ich sasiadów*. T. 3. Praca, pod redakcją Jerzego Bartmińskiego, Małgorzaty Brzozowskiej, Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej, Lublin, UMCS, s. 279–308.
- Vitanova 2023: *Vitanova, M.* Zdraveto v asotsiativnoto mislene na balgarina. – In: *Asotsiativniyat svyat na balgarina*. Sofia, *Dzyalo* – e-spisanie v oblastta na humanitaristikata za balgaristichni izsledvania v perioda X–XXI vek, god. XI, broj 25, s. 31–50. <https://www.abcdar.com/magazine/XXV/Dzl_2023_br25_07_Mariyana_Vitanova_Zdraveto_v_asociativnoto_mislene_na_bulgarina.pdf>

✉ Гл. ас. д-р Теодора Кръстева

Секция за етнолингвистика

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

при Българската академия на науките

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ Assist. Prof. Dr. Teodora Krasteva

Department of Ethnolinguistics

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, Bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria